

УДК 378.4.014.6 (73)

О. Г. КАЛІНІНА,

*аспірант Луганського Національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Луганськ*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено порівняльний аналіз показників якості американської вищої освіти, які набули актуальності у зв'язку з підсиленням підзвітності університетів уряду та суспільству. Освітні установи розробляють показники ефективності освітнього, управлінського, наукового процесів та наданих студентам допоміжних послуг. У результаті здійсненого аналізу автором статті було згруповано всі показники якості вищої освіти у показники якості внесків, процесів та результатів.

Ключові слова: показники якості, показники ефективності, акредитаційні стандарти, оцінювання якості вищої освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині проблема забезпечення якості вищої освіти набула особливої важливості у зв'язку з тим, що в більшості країн підвищення якості вищої освіти відноситься до стратегічного державного завдання і пов'язане із завданнями збереження високого інтелектуального потенціалу нації і стабільного економічного розвитку держави.

Поняття забезпечення якості вищої освіти в освітньому колі визначається як система показників, що відображають рівень якості вищої освіти, а інструментом, що дозволяє визначити і оцінити ступінь здійснення гарантії, є оцінка якості освіти [2, с. 23].

Фактично існує два способи оцінювання якості вищої освіти: за допомогою встановлених процедур, які асоціюються з показниками ефективності, або внутрішнього суб'єктивного процесу експертної оцінки. Однак найбільш важливі показники ефективності базуються на суб'єктивній

оцінці, наприклад, зворотному зв'язку від студентів або колег викладачів, даних про публікації та цитування. З іншого боку, в сучасних зовнішніх системах оцінки якості експерти повинні підтверджувати свої судження об'єктивними даними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема показників якості вищої освіти була висвітлена в роботах таких американських вчених, як Б. Рубен, Дж. Берк, С. Рупперт, Д. Левіль, П. Юелл, Р. Каплан, С. Спенджел, Е. Паскарелла та ін. Показники якості американської вищої освіти також досліджувалися вітчизняними вченими: О. Рузановою, М. Серебряковою, М. Широковою, І. Зварич, Ю. Єрастовим, А. Бурковим та іншими.

Крім робіт вищезгаданих авторів, джерелом для цієї статті послужили офіційні документи регіональних органів з акредитації США, таких як Комісія з вищої освіти Асоціації коледжів і шкіл північної і центральної частини США, Комісія коледжів та університетів північно-західної частини США: Комісія з вищої освіти центральних штатів.

Метою статті є порівняльний аналіз показників якості вищої освіти, розроблених регіональними органами акредитації та професійними організаціями США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні тенденції в американській системі вищої освіти – посилення підзвітності ВНЗ уряду штатів і суспільству, вимірювання результатів діяльності університетів, зниження фінансування вищої освіти – породили механізми фінансування, засновані на ефективності діяльності ВНЗ. Такі механізми співвідносять інституційну ефективність з певними показниками – показниками ефективності.

Рада з акредитації вищої освіти (СНЕА) визначає показники ефективності як “чисельні позначення стану чи результату освітньої організації, її програм або процесів. Вони розглядаються як набір чітких критеріїв, розроблених для забезпечення громадської підзвітності”.

У Програмі інституційного управління у вищій освіті ОЕСР показник визначається як чисельне значення, яке використовується для вимірювання того, що важко виміряти. Показники ефективності визначаються як “чисельні значення, які можуть бути отримані різними способами. Вони забезпечують систему заходів для кількісного та якісного оцінювання діяльності системи. Наприклад, показником ефективності може бути співвідношення між результатами і витратами” [3, с. 21].

Д. Вудхаус відзначає, що найчастіше ВНЗ самостійно визначають показники ефективності, вказуючи мету і спосіб їх вживання. У свою чергу, зовнішній орган, що здійснює контроль якості освіти, формулює свою інтерпретацію результатів. Однак, у деяких системах вищої освіти ВНЗ зобов'язані звітувати про відповідність загальноствановленим показникам ефективності [11, с. 33].

Показники ефективності – якісні і кількісні критерії короткострокових і довгострокових результатів системи або програми. Вони дозволяють порівнювати діяльність ВНЗ, визначаючи найкращі практики. Вони можуть бути ефективними тільки в зв'язній комбінації показників внесків, процесів і результатів. Оскільки освітня установа залучена в різноманітну діяльність і націлена на досягнення низки цілей, визначення та впровадження широкого спектра показників ефективності є надзвичайно важливим [10, с. 40].

У вищій школі традиційними були академічні показники, які найлегше піддаються вимірюванню, що стало результатом вимог зовнішньої підзвітності та порівняння. У дослідженні, проведеному освітньою комісією штатів, були виділені такі найбільш поширені показники ефективності, які використовуються ВНЗ при звіті [5]:

кількість зарахованих / випущених студентів за статевою, етнічною ознакою і програмами підготовки;

завершення освітньої програми і середня кількість років, необхідних для цього;

відсоток студентів, переведених на наступний рік навчання, за етнічною ознакою і програмами підготовки;

відсоток переведених студентів з дворічних коледжів у чотирирічні університети;

відсоток студентів, які успішно склали іспити за спеціальністю;

відсоток випускників, працевлаштованих за фахом після закінчення ВНЗ, і їх задоволеність роботою;

навчальне навантаження і продуктивність викладачів.

Незважаючи на важливість академічних показників у вимірюванні якості вищої освіти, вони не можуть дати загальну картину діяльності навчального закладу. Вони не відображають деякі ключові фактори успіху коледжу або університету, не охоплюють місію, бачення та стратегічний аспект його діяльності.

Відповідно була необхідна система збалансованих показників, яка відображала б місію університету та інші фактори успіху. Подібна система

була розроблена Університетом Ратджерса в рамках програми поліпшення організаційної якості (QCI program) Центру організаційного розвитку спільно з академічними та адміністративними підрозділами університету.

Як стверджує керівник Центру організаційного розвитку Університету Ратджерса Б. Д. Рубен [9], місія, бачення і цілі ВНЗ можуть бути трансформовані в “панель індикаторів”. Вона складається з п’яти груп індикаторів, які в свою чергу включають низку складових показників:

1) група індикаторів “Викладання/ навчання” включає оцінювання якості програм / курсів та навчальних досягнень студентів. Прикладами показників оцінки навчальних досягнень студентів можуть бути вподобання студентів щодо курсів/програм, вибірковість при зарахуванні студентів на курси, залученість, набуті знання і компетенції, задоволеність, готовність до професійної діяльності, працевлаштування, мотивація до навчання протягом усього життя і т. д. [9, с. 5–6];

2) група індикаторів “Громадські послуги” відображає ступінь відповідності університету, підрозділу або програми потребам і очікуванням основних зовнішніх зацікавлених сторін. Ця група індикаторів повинна враховувати інтереси кожної зацікавленої сторони, оскільки їх оцінка якості та продуктивності ВНЗ/ програми має важливе значення для реалізації місії університету. Для академічних підрозділів зацікавленими групами є: університет, випускники, абітурієнти, батьки студентів, роботодавці, держава, фінансуючі організації і суспільство. Завданням ВНЗ є визначення критеріїв оцінки якості вищої освіти, які відображали б позиції різних стейкхолдерів (зацікавлених сторін). Загальними критеріями для низки зацікавлених сторін можуть бути: рівень активності, відбір на керівні посади, репутація, відповідність потребам, рівень задоволеності і под.;

3) задоволеність викладацького складу та обслуговуючого персоналу своїм місцем роботи. Серед них можна відзначити привабливість навчального закладу як місця роботи, текучість кадрів, винагороди, атмосфера на робочому місці, рівень моралі та задоволеності викладачів та іншого персоналу [9, с. 6];

4) фінансова група індикаторів включає джерела доходів: фінансування штатів, плата за навчання, пожертвування, гранти, витрати: поточний бюджет, обслуговування боргу, коефіцієнт кредитів, відстрочені витрати на обслуговування університету / підрозділу [9, с. 7].

Автори цієї системи індикаторів не рекомендують розглядати запропонований перелік як повний або розпорядчий для будь-якого типу ВНЗ/

програми. Залежно від місії і цілей університету або коледжу компоненти “панелі індикаторів” можуть змінюватись.

У США показники ефективності швидко стали політичним інструментом у руках урядів штатів. Вони були впроваджені як механізм підзвітності з метою здійснення контролю над діяльністю ВНЗ та гарантії, що вони будуть регулювати свою поведінку в межах, встановлених урядом. До середини 1990-х більшість штатів встановили подібні критерії, які вимірювали різні сфери, від кількості випускників до рівного доступу до вищої освіти серед абітурієнтів різних расових і етнічних груп. Для того щоб ефективніше управляти діяльністю ВНЗ, влада розробила систему фінансування, засновану на показниках ефективності, однак вона швидко втратила свою популярність. Як виявилось, політики не були готові ускладнювати механізм підзвітності з ретельно продуманими схемами фінансування, оскільки не могли встановити постійні і чесні критерії розподілу ресурсів і не бажали збільшувати фінансування вищої освіти [4, с. 78–79].

Говорячи про критерії якості вищої освіти в США, слід зазначити, що в основу американської моделі системи освіти покладено принцип саморегуляції, який залучає всіх зацікавлених сторін (студентів та їх батьків, викладачів та адміністрацію ВНЗ, роботодавців тощо) до поліпшення якості вищої освіти шляхом оцінки, проведеної на рівні всього навчального закладу. У США існує декілька способів такої оцінки:

через акредитацію навчального закладу зовнішніми спеціальними регіональними організаціями за чітко сформульованими стандартами і вимогами;

професійними асоціаціями та спілками, до складу яких входять професіонали в цій галузі, на основі критичного аналізу професійних освітніх програм;

проводиться оцінка освітніх програм, повністю організована самим університетом. Мета такої самооцінки – виявлення та усунення недоліків в організації навчального процесу, пошук нових сучасних методів навчання і зв'язку теоретичної підготовки з практикою, перерозподіл матеріальних та інтелектуальних ресурсів, поліпшення всієї діяльності ВНЗ.

Оскільки акредитація ВНЗ в США є головним способом оцінки їх діяльності і показники якості американської вищої освіти мають безпосередній зв'язок зі стандартами акредитації, вважаємо за необхідне проаналізувати акредитаційні стандарти/критерії визнаних регіональних

органів з акредитації в США, таких як: Комісія з вищої освіти Асоціації коледжів і шкіл північної і центральної частини США (Higher Learning Commission) [7], Комісія коледжів та університетів північно-західної частини США (Northwest Commission on Colleges and Universities) [8], Комісія з вищої освіти центральних штатів (Middle States Commission on Higher Education) [6], і виділити найпоширеніші стандарти якості.

Перший стандарт – місія і цілі / очікування ВНЗ. Місія ВНЗ чітко визначає його мету в контексті вищої освіти, споживачів освітніх послуг і те, чого він має намір досягти. Формулюючи свої цілі, характеристики і очікування, ВНЗ визначає параметри реалізації місії. Місія і цілі ВНЗ формулюються за участю його членів та керівного органу та є орієнтиром для розробки академічних програм та організації діяльності ВНЗ, а також для оцінки його ефективності.

Другий стандарт – планування і розподіл ресурсів. Розподіл ресурсів організації і процеси планування та оцінювання демонструють її здатність реалізувати свою місію, покращити якість освіти та відповідати потребам, що змінюються. Упровадження і подальша оцінка ефективності стратегічного плану та розподілу ресурсів підтримують розвиток і зміни, необхідні для підтримки інституційної якості. Ресурсна база ВНЗ повинна забезпечувати освітні програми та плани поліпшення їх якості в майбутньому.

Третій стандарт – цілісність – передбачає, що навчальний заклад демонструє прихильність етичним стандартам і встановленій політиці в здійсненні своєї діяльності, в тому числі суспільству і споживачам освітніх послуг, забезпечуючи підтримку академічної та інтелектуальної свободи. Вищий навчальний заклад пропагує і служить прикладом високих етичних стандартів в управлінні та функціонуванні, справедливого і неупередженого ставлення до студентів, викладачів, адміністрації та інших зацікавлених груп.

Четвертий стандарт – інституційні ресурси – вимагає наявності доступних людських, фінансових, технічних, освітніх та матеріальних ресурсів, необхідних для досягнення інституційних цілей. У контексті інституційної місії ефективне використання ресурсів розглядається як частина поточного оцінювання результатів. Стандарт передбачає наявність кваліфікованого викладацького та допоміжного персоналу для досягнення освітніх цілей і надання студентам якісних послуг; інфраструктури та ресурсів, необхідних для підтримки ефективного викладання та навчання; якісних програм підготовки фахівців, які відповідають інституційній

місії та вимогам вищої освіти; достатніх резервів коштів для забезпечення програм і послуг.

П'ятий стандарт – керівництво та управління. Інституційна система управління чітко визначає ролі та обов'язки персоналу в розробці політики ВНЗ та прийнятті рішень. Структура управління включає активний керівний орган, який володіє достатньою автономією для гарантії інституційної цілісності та розробки політики і ресурсів, що не суперечать інституційній місії. Керівні структури забезпечують урахування думок викладачів, обслуговуючого персоналу, керівників і студентів щодо питань, яких вони стосуються.

Шостий стандарт оцінює професійний рівень викладацького складу, його наукову та педагогічну спроможність. Зокрема, дослідницька діяльність оцінюється за обсягом, якістю та кількістю досліджень і посилань на них [1, с. 35]. Викладачі несуть основну відповідальність за активізацію, полегшення, забезпечення й оцінювання навчальної діяльності студентів. Спільно з іншими кваліфікованими фахівцями вони здійснюють розробку освітніх, професійних, дослідницьких програм у контексті інституційної місії [6, с. 37].

Сьомий стандарт – студенти – передбачає, що навчальний заклад створює умови, що сприяють інтелектуальному й особистісному розвитку студентів. Вищий навчальний заклад здійснює набір студентів і забезпечує їх успіх у досягненні освітніх цілей, надаючи необхідні ресурси і послуги. Цей стандарт включає набір, випуск студентів, службу підтримки студентів (ВНЗ визначає освітні потреби студентів і дбає про їх задоволення).

Восьмий стандарт – оцінювання та вдосконалення – вимагає розробки і впровадження процесу оцінювання навчального закладу, який визначає його загальну ефективність у досягненні місії та цілей і його відповідність акредитаційним стандартам. Регулярно ВНЗ збирає відомості щодо чітко визначених показників досягнень, аналізує ці відомості і формулює оцінку на підставі фактів. Оскільки навчання студентів є головним компонентом місії більшості ВНЗ, оцінювання їхніх навчальних досягнень – невід'ємний компонент оцінювання ефективності всього навчального закладу. Також ВНЗ оцінює ефективність освітніх програм, умов навчання та служби підтримки студентів. Результати оцінювання оприлюднюються зацікавленим групам і використовуються для вдосконалення діяльності організації.

Висновок. На підставі проведеного аналізу показників якості вищої освіти, розроблених регіональними органами акредитації та професійними організаціями, можна згрупувати їх за трьома категоріями: по-

казники якості внесків в освіту, показники якості процесів і показники якості результатів. До першої категорії належать інституційні кадрові, матеріально-технічні, освітні та фінансові ресурси. Показники другої категорії демонструють якість управлінського (керівництво та управління), освітнього (викладання / навчання) і наукового (дослідницька діяльність викладачів) процесів, а також процесу планування і розподілу ресурсів. Показники якості результатів включають навчальні досягнення студентів, задоволеність зацікавлених сторін.

Отже, ураховуючи той факт, що показники якості є невід'ємною складовою системи забезпечення якості вищої освіти, **перспективним є подальше дослідження** показників якості американської вищої освіти та можливостей їх використання при оцінюванні вищої освіти України.

Список використаної літератури

1. Рузанова О. В. Современные тенденции повышения качества высшего образования в США : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. В. Рузанова. – Казань, 2001. – 146 с.
2. Шестакова М. В. Зарубежные модели оценки качества высшего образования / М. В. Шестакова // Экология человека. – 2008. – № 11. – С. 23–28.
3. Cave M. The use of performance indicators in higher education: the challenge of the quality movement / M. Cave, S. Hanney. – London : Jessica Kingsley Publishers, 2006. – 276 p.
4. Dowd A. C. Accountability, Assessment, and the Scholarship of “Best Practice” / A.C. Dowd, V. P. Tong // Higher Education : Handbook of Theory and Research / [Edited by J. C. Smart]. – Volume 22. – Springer, 2007. – P. 57–119.
5. Ewell P. Developing statewide performance indicators for higher education / P. Ewell // Ruppert S. Charting higher education accountability: a sourcebook on state-level performance indicators. – Denver : Education Commission of the States, 1994. – P. 147–166.
6. Middle States Commission on Higher Education. Characteristics of Excellence in Higher Education : Eligibility Requirements and Standards for Accreditation. – Philadelphia : Middle States Commission on Higher Education, 2006. – 75 p.
7. North Central Association of Colleges and Schools, Higher Learning Commission. The New Criteria for Accreditation – Final version. – February 2012. – 12 p.
8. Northwest Commission on Colleges and Universities. Standards for Accreditation. – Revised 2010. – 15 p.
9. Ruben B. D. Toward a balanced scorecard for higher education : rethinking the college and university excellence indicators framework / B. D. Ruben // Higher education forum. – QCI, Rutgers University. – Fall, 1999. – 10 p.

10. Vlăsceanu L. Quality Assurance and Accreditation : A Glossary of Basic Terms and Definitions / L. Vlăsceanu, L. Grünberg, D. Pârlea. – Bucharest : UNESCO-CEPES, 2004. – 83 p.

11. Woodhouse D. Quality and Quality Assurance / D. Woodhouse // Quality and Internationalisation in Higher Education. – Paris : Programme on Institutional Management in Higher Education, OECD, 1999. – P. 29–44.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Вакуленко В. М.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2013.

Калинина Е. Г. Сравнительный анализ показателей качества американского высшего образования

В статье предпринят сравнительный анализ показателей качества американского высшего образования, которые приобрели актуальность в связи с усилением подотчетности университетов правительству и обществу. Образовательные учреждения разрабатывают показатели эффективности образовательного, управленческого, научного процессов и предоставляемых студентам вспомогательных услуг. В результате проведенного анализа, автором статьи было сгруппировано все показатели качества высшего образования в показатели качества вложений, процессов и результатов.

Ключевые слова: *показатели качества, показатели эффективности, аккредитационные стандарты, оценивание качества высшего образования.*

Kalinina O. H. Comparative analysis of quality indicators of the American higher education

The article touches upon the comparative analysis of quality indicators of the American higher education which have become current due to increased requirement of universities accountability to government and society. Higher educational institutions develop efficiency indicators of the academic, administrative and research processes and service programs. As the result of conducted analysis the author of the article has grouped all higher education quality indicators into indicators of inputs, processes and outputs.

Keywords: *quality indicators, efficiency indicators, accreditation standards, evaluation of quality of higher education.*